

Sosyolojik ve felsefi bilgilere dayanarak ülke sorunlarını irdelemeyi temele alan idealist sosyal felsefe eğiliminin Cumhuriyet dönemindeki temsilcisi olan A. Necati Akder, 1901 yılında İstanbul'da dünyaya geldi.

Abdullah Necati Akder, ilköğrenimini Fatih ve Köprülü Fazıl Ahmet Paşa rüştiyelerinde okuyarak tamamladı (1916). 1918 yılında İstanbul Dar-ül-muallimin'inin (Erkek Öğretmen Okulu) ilk kısmını bitirdikten sonra bir süre özel ilkokullar ile Bebek ve Beykoz dar-ül-eytâmlarında (yetimler yurdu) muallim olarak çalıştı. 1923 yılında Dar-ül-muallimin'inin orta kısmına girdi; daha sonra Yüksek Muallim Mektebi'ne geçti. Aynı zamanda Darülfünun Felsefe Bölümü'nde yükseköğrenim gördü ve 1928'de her iki okuldan da mezun oldu.

Eğitiminin bu ilk döneminde, Meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet'in kuruluşu aşamasında millet olarak "var kalma" sorunlarının yaşandığı bir tarih kesitine denk düşmesi itibariyle, dönemin İstanbul'unda muhtemelen Türkcülük akımı çevresinde merkezileşen fikir hayatı ve sosyal çevrelerle yakın ilişkiye girmiştir. Özellikle yanlı olarak okuduğu Yüksek Muallim Mektebi hayatı bu ilişkiler için oldukça elverişliydi. Ziya Gökalp'in izlerini taşıyan Darülfunun Edebiyat Fakültesi ve Felsefe Bölümü de onun fikri gelişiminde etkili oldu. Bu dönemden hocası olan Mehmet İzzet'in "Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat" dersleri ile Akder'in makaleleri arasında konulan işleyiş yöntemi bakımından önemli benzerlikler vardır.

1928-1933 yılları arasında sırasıyla Trabzon Lisesi'nde Felsefe, Afyon Orta Mektebi'nde Terbiye, Erzurum Lisesi'nde Felsefe ve Erzurum Muallim Mektebi'nde Edebiyat öğretmenliği yapan Necati Akder, 1933'te Maarif Vekilleti tarafından Fransa'ya felsefe öğrenimi için gönderildi. Sorbonne Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü 1936'da bitirdikten sonra, Fransız ve Alman felsefelerini inceleyerek iki kültür arasında karşılaştırmalar yapması için Almanya'ya Berlin Üniversitesi'ne gönderildi. Burada dört yarıyıl öğrenim gördükten sonra 1939'da Türkiye'ye döndü.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne Felsefe Doçenti olarak atandı. Felsefe Bölümü Başkanı Olivier Lacombe fakülteden ayrılıncaya kadar (1944) Akder, hem kendi dersleri olan Genel Felsefe ve Felsefe Tarihi derslerine girdi, hem Lacombe'un ders ve seminerlerini çevirerek ona yardımcı oldu, hem de Bölüm Başkan Yardımcısı olarak bölümün kuruluşunda ve yönetiminde görev aldı.

1948'de profesörlüğe atanan Necati Akder, Felsefe Bölümü başkanlığına getirildi. Yaş haddinden emekli olduğu 13 Temmuz 1971'e kadar hem bölüm başkanlığını hem de Sistematik Felsefe Kürsüsü başkanlığını yürüttü. Ayrıca 1945-1946 öğretim yılında Kara Harp Okulu'nda Felsefe dersleri, 1970 yılında ise Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'nde ek görevle Din Felsefesi ve Ahlâk Felsefesi dersleri verdi. Şubat 1964'te Köln'de toplanan Ostkolleg Kongresi'ne "Şarkî Avrupa'nın iktisadi ve içtimai Durumu" başlıklı bir bildiri ile katıldı. Öte yandan üniversite dışında etkinliklerde de bulundu: 1960 ihtilalinden sonra Türk Ocakları başkanlığına getirildi; Türk Yurdu dergisinin yönetiminde yer aldı; 1961 yılında da Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü üyeliği ile Bilim Kurulu üyeliğine seçildi.

Necati Akder, "Modern Bir Kültür Buhranının ifadesi Olarak Bazı Felsefe Problemlerinin Tetkikine Giriş" adlı incelemesiyle 1942'de doçent oldu. Bu tezdeki fikirlerini daha sonra Türkiye'nin çeşitli kültürel ve güncel sorunlarına uygulayıp geliştirerek özellikle Türk Kültürü ve Türk Yurdu dergilerinde yayımladı. Akder, pek çoğu oldukça geniş hacimli olan bu makalelerinde, gerçekten de felsefi çözümlere dayanan bir yaklaşımla, Türk toplumunun içinde bulunduğu toplumsal dönüşümlerin sonucunda ortaya çıkan "kültür ve mefkûre buhranı"nın mahiyetini irdelemeye ve çözümlerini belirlemeye çalışır. Ona göre evrensel çapta bunalım, insanın içindedir. Bunalımın gerçek çözüm yolu da insanın içinde bir faaliyet olarak felsefedir, bilgeliktedir.

Necati Akder, daha sonra "Bir Aksiyon Problemi Olarak Felsefe" (1946) başlıklı incelemesinde felsefenin zamanımızda nasıl anlaşılması gerektiğini, bir taraftan skeptisizmden (kuşkuculuk) Sokrates bilgeliğine, pozitivizmden pragmatizm ve sosyolojizme, materyalizmden Marksizme, Viyana Çevresi felsefecilerinden Kant kritisizmine (eleştiricilik) ve yeni-ontolojiye, realizmden rasyonalizme, idealizmden psikolojizme kadar hemen bütün eski ve yeni felsefi görüşleri ele alarak, diğer taraftan da Anatole France, Tevfik Fikret, Mehmet Akif Ersoy gibi Batılı ve Doğulu edebiyatçıları, Tagor gibi Hintli bir düşünür ve Ziya Gökalp gibi Türk düşünürlerinin fikirlerini irdeleyerek geliştirdiği çözümlerle ortaya koymaya çalıştı.

"Modern aksiyon zevki bakımından felsefenin mevkii ne olacaktır? Felsefe hayatın aktüel ihtiyaçları karşısında nasıl bir değer ihtiva ve iddia edecektir?" sorularıyla problemi ortaya koyan Akder'e göre çözüm, sorunun odağındaki teorik çabanın soyutlaştırıcılık zorunluluğu ile pratik faaliyetin somutlaştırıcılık eğiliminin uzlaştırılmasındadır. Ancak problemin çözümü yalnız bu felsefi boyutta değildir. Aynı zamanda çevre ve dönem faktörlerinin de dikkate alınması gerekir. Bu itibarla felsefenin aksiyon değerini faydalılık ölçütüne vurarak belirlemek mümkün olabilecektir.

Ancak Akder, aksiyonun pragmatizmin kaba faydacı, "bayağı oportünizm"iyle

temellendirilmesinin karşısındadır. Hele Hegel'in spiritüalist (tinselci) diyalektiğinin "spiritüalist kelimesi materyalist tabiriyle değiştirilerek" benimsenmesi sonucunda ortaya çıkan "materyalist Sovyet diyalektiği" onun için bir "safсата"dır. Çünkü bireyin hürriyetini sıkı bir sosyal disiplin içinde eriten bu rejim, faydacılık prensibinin başka bir görünüşünden ibarettir.

Keza Hitler sosyalizmi de ırk dogmatizmi olarak Akder'in eleştirilerinden kurtulamaz. Ona göre zamanımızda "tecrübenin spekülasyona set çekmesi", bilimin ideolojileri, bilimsel felsefenin de teolojileri tasfiye etmesi beklenirken adeta birer din haline gelen ideolojilerin toplumları altüst edişi ibretle gözlemlenecek bir tablodur. II. Dünya Savaşı'nın enkazı altında kalan dünyanın böyle bir tablonun sonucu olduğunu düşünür ve bu tablo karşısında felsefe ve filozofa görev yükler. Felsefenin aksiyonla ilişkisi, felsefenin insanı genelleştirici bilgiden her türlü yaratıcılığın şart ve müeyyidesi olan anlayışa yükseltmek, zihniyet istiklaline, şahsiyete kavuşturmak niteliğinde aranmalıdır.

Necati Akder, II. Meşrutiyet döneminde Ziya Gökalp'in, Cumhuriyet'in başlarında ise Mehmet İzzet'in temsil ettiği sosyolojik ve felsefi bilgilere daya narak ülke sorunlarını irdelemeyi temele alan sosyal felsefe eğiliminin Ankara Üniversitesi DTCF Felsefe Bölümü'ndeki temsilcidir. Hocası Mehmet İzzet'in idealizmi ile Ziya Gökalp'in Türk toplumunun sorunlarına eğilen sosyolojizmini, Fransa ve Almanya'da aldığı felsefe eğitiminin birikimiyle eleştirel bir sosyal felsefe sentezi ile birleştirip kendi felsefe kavrayışını geliştirirken, bu kavrayışıyla, özellikle Türk Kültürü dergisinde yayımladığı makalelerde, Türk toplumunun içinde bulunduğu sorunlara, "kültür buhranı"nın eğitim, gençlik, milli şuurlar, ideal ve ideoloji, inkılâp ve değerler, üniversite, demokrasi, din, siyaset ve dil gibi çeşitli görünüşleri açısından yaklaşmıştır.

Makalelerinde aynı zamanda Türk düşüncesinin ve aydınlarının zengin bir resmi geçidini sunan Akder, yaptığı çözümlenmeler ve terkiplerle, felsefi bilginin bu bakımdan da işe koşulduğu bir örnek olarak kendisini izleyen birinin bulunmaması açısından da "tekörnek" durumundadır. Öte yandan yalnız Batı'yı merkeze alan hümanizm anlayışının karşısında "İslam Ortaçağı"nın ortaya koyduklarının da ele alınması gerektiğini ve hatta bunun Türkiye'de felsefi uyanış için temel bir zorunluluk olduğunu vurgulayan görüşleri, DTCF Felsefe Bölümü'nde başat bir eğilimin doğmasında ve gelişmesinde etkili olmuştur.

Nitekim asistanı Mübahat Türker Küyel'in "Üç Tehafüt Bakımından Felsefe ve Din Münasebeti" adlı doktora teziyle başlayan bu eğilimin doğmasında, söz konusu tezi yönetmiş olması, onun bu rolünü açıklayan önemli bir olgudur. Öte yandan 1933 Üniversite Reformu'ndan sonra İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde ortaya çıkıp gelişen metafizik karşıtı felsefe eğitimi karşılıklı Akder, DTCF Felsefe Bölümü'nde verdiği Felsefeye Giriş, Genel Felsefe, Metafizik ve Değerler Felsefesi dersleriyle ve yönettiği seminerlerle pozitivist dayanan bilimin hem felsefe

hem de dinin yerine konulması anlayışını eleştirerek Meyerson'un "İnsan nasıl teneffüs ederse, öylece hem de istemeksizin, hatta farkına varmaksızın metafizik yapar" sözünü vurgulayıp metafiziğin felsefedeki yeri ve önemini dikkate alan bir felsefe eğitimi anlayışının ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Necati Akder, 20 Mart 1986'da Ankara'da hayatını kaybetti.

Eserleri: Necati Akder'in yayımlanmış bir kitabı yoktur. Ancak DTCF Dergisi (1944-1960) ve Türk Kültürü (1963-1976) dergilerinde yayımlanmış oldukça geniş hacimli makaleleri vardır. Çok sayıdaki diğer makaleleri, Özleyiş (1945-1947), Ülkü (1946), Türk Yurdu (1954-1961), Dili Yolu (1956), Devlet Tiyatroları (1956), Öğretmen (1957), Bilgi (1958), İslâm (1958), Gençlik Diyor Ki (1960), Türk Kültürü Araştırmaları (1964), Culture Turcica (1964), Araştırma (1965), Turancı (1967), Bayrak (1969), Belgelerle Türk Tarihi (1976) dergilerinde yayımlanmıştır. Ayrıca 1945-1946 öğretim yılına ait öğrencilerinin teksir halinde çoğalttığı ders notları ile çevirileri vardır.